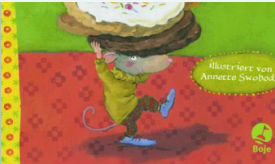
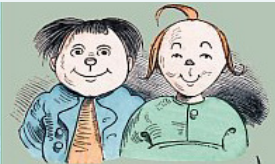
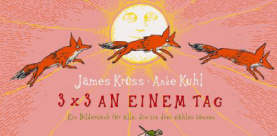
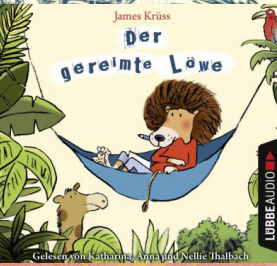

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Письменник,
що дарує сміх
До 90-річчя від дня народження
німецького дитячого письменника
Джеймса Крюса

Київ — 2016

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Письменник, що дарує сміх

До 90-річчя від дня народження
німецького дитячого письменника
Джеймса Крюса

Київ – 2016

ББК 91.9:83
П 35
УДК 016:82

Матеріал підготували: В.І. Олійник, Л.М. Ільченко
Літературний редактор: О.А. Кадькаленко
Відповідальна за випуск: А.І. Гордієнко

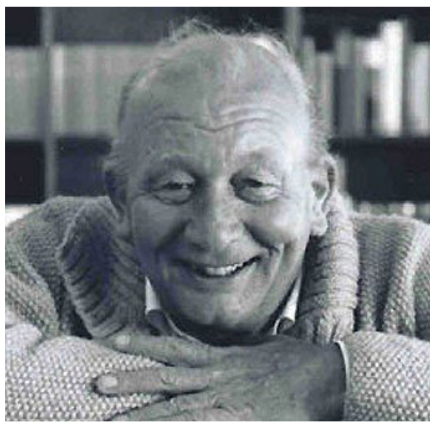
«Письменник, що дарує сміх» : інформ. бібліогр. список для організаторів дит. читання до 90-річчя від дня народж. німецького письменника Джеймса Крюса / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. В.І. Олійник, Л.М. Ільченко. – Київ, 2016. – 28 с.

Посібник включає бібліографічну довідку, список літератури та ресурсів мережі Інтернет про життєвий і творчий шлях Джеймса Крюса, основні твори, що перекладалися українською та російською мовами, цитати автора про дитячу літературу та дитяче читання, вислови про митця, вікторину, кросворд.

© Національна бібліотека України для дітей, 2016

*«Діти повинні жити у світі краси,
гри, казки, музики,
малюнка, фантазії, творчості...».*
(В.О. Сухомлинський)

Весною цього року літературна спільнота відзначатиме 90-річчя від дня народження Джеймса Крюса, німецького дитячого письменника, перекладача, поета, автора книжок-картинок, радіо- і теледраматургії, музичних хоралів для дітей, педагога за фахом, продовжувача традицій німецької літературної класики та романтизму в дитячій літературі.

Джеймс Крюс — найбільш відомий, найбільш титулований дитячий письменник Німеччини ХХ століття. Його повне ім'я — Джеймс Якоб Хайнріх Крюс. Народився 31 травня 1926 року на маленькому скелястому острові у Північному морі — Гельґоланді, розташованому поблизу берегів Німеччини, мешканці якого розмовляли як німецькою, так і фризькою мовами.

Джеймс став первістком багатодітної родини електрика Людвіга та Маргарет Крюсів. Серед його дідів та прадідів з батьківської та материнської лінії було багато рибалок. Майбутній письменник з дитинства полюбив сувору і романтичну природу рідної Північної Німеччини, а море увійшло в його свідомість як свято і праця. Просте буденне життя сім'ї, численних родичів і сусідів, щоденна праця, урочисті події, кумедні та сумні випадки, казки, легенди, пісні — все це закарбувалося в душі хлопця, про що він розповідав в подальшому від імені свого улюбленого літературного героя — прадідуся, колишнього капітана і рибалки. Отже, свої перші 15 років життя Джеймс провів на маленькому кам'янистому острові біля берегів Німеччини у Північному морі та на все життя зберіг теплі спогади про свою малу батьківщину.

З початком Другої світової війни прилеглі дюни острова Гельґоланд стали військовою зоною та об'єктом бомбардування. Сім'я змушена була виїхати спершу в Тюрингію, згодом — до Нижньої Саксонії, де

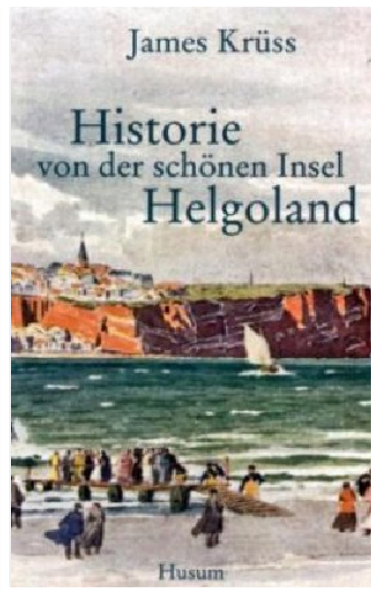

у 1943 році Джеймс Крюс закінчив середню школу та вступив до педагогічного училища м. Люнебург, мріючи стати вчителем початкової школи. Але у серпні 1944 року навчання перервалося у зв'язку з мобілізацією на військову службу, де він зустрів кінець війни. Оскільки

англійські війська вщент розбомбили та відмовилися повертати острів Німеччині, батьки письменника осіли в Нижній Саксонії — місті Куксхафені, що входила в американську зону окупації Німеччини. Джеймс повертається пішки з війни до батьків у Нижню Саксонію.

Давня мрія Джеймса Крюса збулася у 1946-1948 роках, коли він завершив освіту у педагогічному училищі. Проте працювати за фахом не довелося. За висловом Е. Кестнера, він «зрадив вчителюванню, але залишився вірним дітям». Його манила літературна творчість, бо з дитинства виявляв поетичні здібності — перший свій вірш написав у 1931 році у п'ятирічному віці фризською мовою. Згодом допомагав видавати шкільну газету. Літературну діяльність Д. Крюс розпочинає з середини 1940-х років ХХ ст. Його перша книжка під назвою «Золотые нити» (1946) була розрахована на дорослу аудиторію.

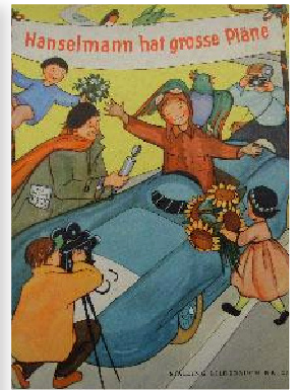
З 1949 року він переїздить до Мюнхена, займається поетичною творчістю та видає для своїх земляків журнал «Гельголанд» (1949-1956), де щомісяця друкує свої вірші в одному з розділів «Історія прекрасного острова Гельголанд» — загалом 621 вірш про улюблений «Острів», «... трикутний шматок пирога з червоними і білими шарами в зелені Північного моря». Ці поезії вийдуть окремих видан-

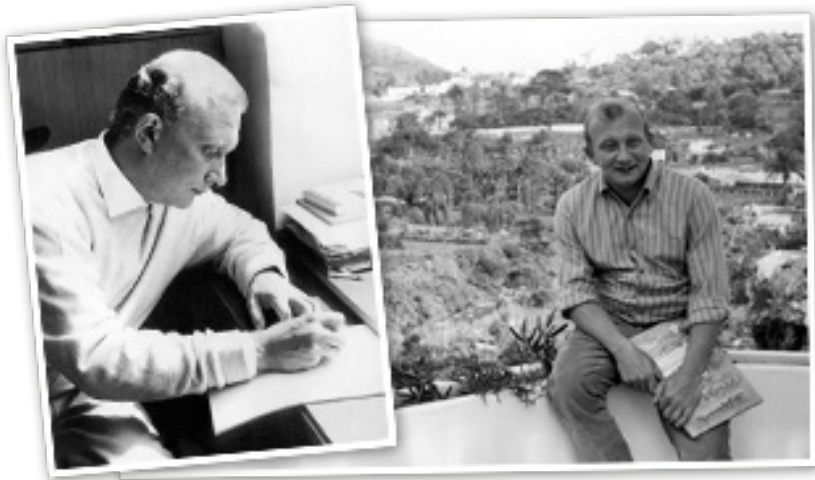
ням тільки у 1987 році. Згодом знайомиться з німецьким письменником Еріхом Кестнером (1899-1974), який у той час видавав газету для дітей та юнацтва «Пінгвін». Саме Е. Кестнер зацікавив майбутнього письменника у пошуку свого шляху в дитячій літературі, допоміг влаштуватися на радіо, де Крюс і пропрацював з 1951 по 1958 роки. Джеймс розпочав з віршів, оповідань та невеликих музичних п'єс, які мали успіх у маленьких слухачів. Згодом, виступаючи у телевізійних передачах, поет також навчав дітей віршуванню. Творами Крюса зацікавилися радіостанції інших європейських країн. Його ім'я поступово ставало відомим.

Перша дитяча книжка-картинка письменника «Ханзелман подорожує навколо світу» вийшла у 1953 році в Лондоні. Це видання – перше з циклу про Ханзелмана. Наступна книга цього циклу вийшла у 1954 році.

Джеймс Крюс – письменник для дітей різних вікових категорій, тому і багатожанровий поет та прозаїк. Поетична стихія письменника схожа з поезіями К. Чуковського, С. Маршака, Д. Хармса: гумор, іскристий жарт, багатоколірна фантазія, гра з римою, ритм, співзвучність. Тут на кожному кроці перевертень, повна сенсу нісенітниця, весела абракадабра. Його творчість мала значний вплив на розвиток німецької дитячої поезії як продовжувача традицій Е. Кестнера, свого літературного вчителя,

творця нового типу героя – самостійного, упевненого в собі, розумного, контактного, відкритого та небайдужого. Його іскристим гумором, побудовані на грі уяви, ритмічні вірші завоювали загальне визнання в усьому світі. Палітра поезії для дітей Д. Крюса надзвичайно багата. Веселі, дотепні, сповнені словесних ігор з римою вірші вчать малят удосконалювати свою мову, пізнавати навколишній світ. Автор виступає то в образі чорнильного чаклуна, готового змінити все по-своєму (вірш «Чорнильний чаклун»), то симпатизує беззахисним, але сміливим тваринам («Пісня розумної миші», «Ведмідь і білочка»). Крім того, мандрує світом зі своїми читачами за допомогою дитячої гри-подорожі, співаючи пісеньки про море (книжка «Подорож на Ріо з Джеймсом Крюс»

сом»), знайомить з навколишнім світом та світом тварин за допомогою точних іграшкових замальовок (книжки «Маленькие лошади зовуться жеребятами», «Генриетта-паровоз» (1957). Одна з великих збірок дитячих віршів письменника «Добре налагоджена шарманка» – це вірші для дітей та дорослих, розділи якої дуже дивні за назвами – «Для всіх, хто любить стояти на голові», «Для всіх, хто дружить з тваринами, знайомий з ними або має родичів», «Для дівчаток і жінок» з післямовою Е. Кестнера.

Більшість прозових творів письменника – «Маяк на омарових рифах» (1956), «Щасливі острови по той бік вітру» (1958), «Мій прадідусь і я» (1959), «Мій прадідусь, герої і я» (1967), «В будинку у тітки Юлії» (1969), «Літо на омарових рифах» (1977) – пов'язані між собою не тільки деякими загальними героями, але й улюбленим з дитинства островом Гельголанд. Для усіх цих книжок характерна їх гуманістична спрямованість та однакова композиція: тут є жартівлива казка, реальний випадок з життя, вірші. А ще тонка іронія, яка проймає більшість його творів, прихована усмішка мудрого письменника над дитячою наївністю, такою привабливою і такою беззахисною, жвава оповідь з постійними крутими поворотами, неочікуваними випадками та ситуаціями.

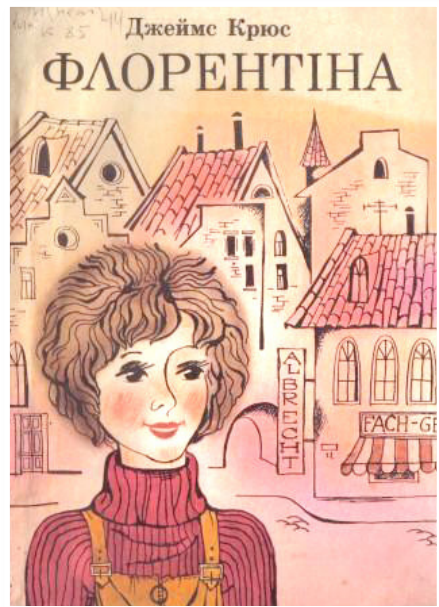
«Маяк на омарових рифах» – незвичайне видання, на сторінках якого плещуться мудрі, трішки сумні, але надзвичайно чудові історії про чародійство. Глибокі як море, ніжні та ліричні, добрі та зворушливі історії для романтиків різного віку. Відкриваючи книгу, відчуваєш здалеку запах морської води та вітру, казки ніби хвилі, перетікають одна в

другу. Дія відбувається у квітні 1945 року у Північному морі, неподалік острова Гельголанд, де на рифах стоїть маяк та живе наглядач – старий чоловік Йоган. Його гості – чайка Олександра або водяний, тітонька Юлія з гномом Гансом. Герої книги ловлять рибу та розповідають один одному дивовижні казки та вірші: наприклад про те, як святкують свій день народження Карусель, як веселяться на балу марципанові хлопчики, віршовану історію про хмарку Адель, про рибака Фране, який спіймав своєю сіткою зорю в небі, тощо.

Жартівлива утопія «Щасливі острови по той бік вітру» — це розповідь про групу плаваючих островів, де люди, тварини, рослини живуть дружно та розмовляють однією мовою, поважають один одного. У цій фантастичній країні кожний день – неділя, тому що праця і є свято. Різні фантастичні образи: колишній військовий радник із Відня грає у шахи з павіаном; туристи, що одягають чарівні окуляри та переступають з острова на острів; кит, що пустує та піднімає велику хвилю, соромлячись своєї поведінки; школа дерев, де викладає черепаха тощо.

«Флорентіна» (1961) — найбільш реалістична «міська» дитяча повість. Постать головної героїні нагадує дівчинку з всесвітньовідомої книжки шведської письменниці А. Ліндгрен «Пеппі Довгапанчоха». Юна Флорентіна — справжня дзиґа, непосидюча та напрочуд активна, ласкава, весела дівчинка, що постійно потрапляє у різні історії. Правила доброї поведінки вона часто-густо порушує не через зловмисність, а через свою невгамовну енергію та фантазію. Вона допомагає людям, тваринам та робить це завжди від щирого серця. І люди відповідають їй теплом, любов'ю, ласкавою усмішкою.

Письменник вірить у притаманну дітям витонченість сприйняття світу та визнає їхнє право на власні норми життя, з повагою ставиться до дитячої фантазії. Його твір «Коли б був я королем» (1961), у якому головний герой – це восьмирічний хлопчик Клаус з багатою уявою, якої вистачить на десятьох. Фантазуючи по дорозі у школу та на уроках,

він переживає незвичайні пригоди. Зрозуміло, що дитяча фантазія інколи повинна мати свої межі, узгоджуватися з реальністю. Захищаючи право дітей на фантазію, Д. Крюс пише: «Фантазія може скаламутити дійсність, як воду, але вона може — і в цьому головна її перевага — зробити її прозорою... Оскільки фантазія дітей значно багатша, ніж фантазія дорослих, їх слід навчити правильно поводитися з цим прекрасним даром». Без фантазії закритий доступ читачеві у світ дитячої літератури, а завдання письменника — навчити дорослих і дітей правильно поводитися з нею.

Оповідання «Машина, що вміє говорити» (1961) знайомить читачів із винаходом Мартіна — машиною, що може розмовляти не тільки різними мовами світу, але й тваринною мовою. Закінчується історія про дивовижну машину мудрим висловом: «Тварини і люди живуть своїм власним життям, не треба змішувати те, що за своєю природою змішуванню не піддається».

У повісті «Мій прадідусь і я» йдеться про захоплюючу гру старого чоловіка зі своїми правнуками, які наввипередки складають історії, засвоюючи необхідні знання про граматику та віршування. Ця гра знайшла несподіване продовження в іншій повісті «Мій прадідусь, герої і я», в якій головні герої — хлопчик та його прадідусь —

віршують коротке вчення про героїв та героїзм, створюючи протягом тижня багато веселих та забавних розповідей, казок, історій, балад, пісень. Головною темою цього твору стають серйозні роздуми дорослого та дитини про подвиг і псевдогероїзм. Справжнім героєм для автора є той, хто не схиляє голови перед брехнею, вміє відстояти свою думку, коли більшість думає інакше. Не фізична сила, а моральна досконалість подвигу має приваблювати молоде покоління.

Створюючи знамениту підліткову повість «Тім Талер, або Проданий сміх» (1962), Джеймс Крюс у фантастичній манері розв'язує складні етичні питання, розкриває перед дітьми проблеми людської моралі. Читаючи її сьогодні, неможливо повірити – настільки сучасним здається не тільки сюжет, але й мова, якою написана книга. Це дійсно та сама класика, яка не втрачає свого значення з роками. На цій повісті виросло не одне покоління читачів, за нею не раз знімалися фільми, зокрема всім відомий радянський «Проданий сміх» (1981), і сьогоднішні батьки напевно захочуть поговорити з дітьми про книгу свого дитинства та поділитися власними враженнями. У творі письменник використовує добре відомий у німецькій літературі та неодноразово оброблений фольклорний мотив продажу людиною заради грошей свого «Я» (у А. Шаміссо це була тінь героя, у В. Гауфа – серце, у Т. Манна – життя). Тім Талер продає свій сміх, в якому поєднувалася радість життя, гумор і доброта. У цій повісті протидіють сили добра та зла. Місце дії – Німеччина 1930-х років. Чотирнадцятирічний Тім Талер, незважаючи на свій юний вік, вкрай змучений важкими випробуваннями, що йому посилає доля: спочатку помирає його улюблена мама, згодом – батько. Тім залишається наодинці з мачухою та зведеним братом, які дуже погано ставилися до нього. Але хлопчика так просто не зламати: він вміє дзвінко сміятися, сміх – його головна зброя проти всіляких негараздів, яка не тільки йому здається безцінною... Одного разу таємничий незнайомиць – барон Троч – пропонує йому угоду. Погоджуючись, Тім віддає барону свій сміх, натомість отримує дар вигравати будь-яке парі і швидко збагачується: може подорожувати, робити все, що йому заманеться. Здавалось, він має бути

щасливим, але йому відчайдушно не вистачає одного – його втраченого сміху. Тім важко сприймає цю втрату, що означає для нього внутрішню свободу. Врешті-решт, завдяки друзям Тім Талер перемагає сили зла і знову стає володарем гучного сміху. Тепер хлопчик почувується щасливим, хоча й не надбав ніяких матеріальних статків.

За твердженням самого Д. Крюса «...історії, які я створюю, читають в обох німецьких державах та за кордоном. Мої книги принесли мені будиночок з садом...». Саме так, бо у 1966 році письменник оселився у невеликому містечку Ла-Кальсада на острові Гран-Канарія (Канарські острови, Іспанія), де створив більшість своїх романів, повістей, оповідань, казок, приймав у своєму невеличкому будиночку відвідувачів. Письменник часто подорожував, про що свідчать його щоденники, подорожні нотатки, колекції фотографій та слайдів із своїх поїздок (1951-1997 рр.), численні рукописні книги і деякі машинописні. Частину творів писав під псевдонімами Маркус Полдер та Фелікс Ріттер.

Головне своє завдання Крюс вбачав у тому, аби засобами літератури допомогти дітям опанувати світ у всьому його розмаїтті. Тому письменник також перекладав німецькою мовою чимало творів дитячої літератури з метою ознайомлення німецьких дітей з культурами інших народів, кращими зразками світової поезії. Для прикладу можна назвати антологію «Продаж мильних бульбашок» (1970), де автор приділяє увагу саме фантазії. Тут можна зустріти губні гармошки замість гороху, флейти замість спаржі, музичні інструменти, що зростають на деревах – ось такий «Острів музики», зібраний поетом-перекладачем.

Його власні книжки також перекладаються різними мовами світу. Читацька аудиторія дуже велика, насамперед це німецькомовні країни. Він друкується у Берліні, Мюнхені, Гамбурзі, Штутгарті, Франкфурті, Ерлангені, Ольденбурзі, Кельні. Веселі, дитячі вірші та малу прозу письменника видають сербською, данською, японською, англійською, французькою, польською, словенською, чеською, хорватською, російською, латиською, словацькою, іспанською, болгарською, фінською, угорською, грецькою, македонською, китайською, італійською, шведською, литовською, норвезькою, естонською, корейською, мовою іврити та ін. Деякі повісті та казки письменника неодноразово видавалися і в Україні, наприклад «Мій прадідусь і я», «Мій прадідусь, герої і я», «Флорентіна», «Тім Талер, або Проданий сміх», «Машина, що вміє говорити». Українською мовою його твори перекладали Є. Горева, Г. Кирпа, Ю. Лісняк, З. Кундіренко. А ось окремими книжками його поезія не друкувалася, його вірші входили лише до певних збірок німецьких поетів, одна з яких – «Спляче яблуко».

Письменник багато та різнопланово працював не тільки на ниві письменства, але й приділяв значну увагу літературознавчій діяльності. Зокрема, декілька публіцистичних статей він присвятив особливостям розвитку дитячої літератури та дитячого читання. У нього чітка і завершена система поглядів на дитячу книгу, на її завдання і значення для виховання. Наприклад, у праці «Наявність і розуміння мистецтва. Думки про дитячу літературу» (видавництво «Юліус Белц Ферлаг», 1969), Крюс ставив високі естетичні вимоги до художньої сторони дитячої книги. Для нього дитяча книга передусім повноцінний твір мистецтва, у якому виховні чи пізнавальні завдання підпорядковані художній логіці, а не навпаки. Автор чуйно розумів художню специфіку дитячої книги, вмів змусити замислитися над найсерйознішими проблемами сучасного життя. Його твори містять ненав'язливу, дуже природну повчальність. Тому Д. Крюс стверджував, що всі книги, написані передусім з педагогічною метою, зазвичай зазнають художньої поразки, позаяк їхні автори не враховують того незаперечного факту, що з дітьми слід розмовляти не «мовою понять», а «мовою образів». Хто володіє мистецтвом говорити образами, писав письменник, той може «подати» дітям все, що захоче. До винятків із таких правил він зараховує книгу С. Лагерлеф «Подорож Нільса з дикими гусьми», де природне обдарування письменниці переросло педагогічне завдання цікавого ознайомлення дітей з географією Швеції. У якості найяскравішого прикладу перемоги мистецтва над моралізуванням Д. Крюс наводив книгу Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» (стаття «Том Соєр», або Коли мистецтво перемагає мораль»): «Ця книга, яка на перший погляд видається асоціальною, насправді людиноподібна книга письменника з великим серцем... Мимоволі капітулюєш перед повнотою світу, яку розкриває книга, бо ця повнота дає збагнути і відчутти всі сторони буття і зробити правильні висновки...». Письменник ставить певні вимоги до кожного жанру дитячої літератури, навіть до такого як книжка-картинка. Зокрема, у критичній статті «Королівство книжки-картинки» автор наголошував, що специфіка образу в жанрі книжки-картинки визначається однозначністю змісту або фабули, чіткістю образного зображення, зрозумілістю дикції, ясністю слова, тобто в ній має бути все органічно поєднано: і картинка, і підпис до неї. Також важливе місце у своїх працях Д. Крюс надає ролі фантазії у дитячій книжці. Мистецтва, в тому числі і літератури, які виникли б без фантазії, просто не існує, заявляв автор. Фантастичні твори для дітей не віддаляють, а навпаки допомагають їм зрозуміти реальне життя. Турбують Крюса і різнобічні аспекти дитячого читання та виховання читача. Він дає рекомендації

батькам, як розповідати дітям та читати їм вголос, особливу увагу приділяє ролі книги у формуванні світосприйняття та особистості дитини. Цьому колу питань присвячена критична стаття «Любов до читання і спокуса читання». За твердженням письменника, необхідно прикласти всі зусилля, щоб виховати відношення до книги як до духовного партнера, потрібно розбудити радість мислення і виховати такого читача, для якого здійснення мрії за рецептом буде просто нудним.

Своєю творчістю, літературознавчими поглядами Джеймс Крюс здобуває популярність, стає визнаним дитячим письменником Німеччини. Ще за його життя, у 1967 році, школа у Берліні отримала його ім'я. Згодом ще декілька німецьких шкіл, у тому числі й школа на острові Гельголанд, були названі на його честь.

У жовтні 1972 року письменник відвідав з делегацією письменників м. Москву. Він дивився спектакль «Тім Талер, або Проданий сміх» у Московському ляльковому театрі, брав участь у співбесіді у Будинку дитячої книги, зустрічався з дитячими письменниками та перекладачами, зі своїми читачами у Центральній московській дитячій бібліотеці. Бесіда була жвавою, веселою і безпосередньою, з розповіддю письменника про своє багаторічне життя на Канарських островах та працю над дитячою книгою про доісторичні часи. Був здивований, що тут знають та люблять його дитячі твори, хоча на той час перекладів його творів російською мовою було дуже мало.

Літературний спадок письменника великий, складає понад 700 дитячих книжок багатьма мовами світу, з яких 476 – це книжки-картинки, дитячі повісті та оповідання. Популярність його творів серед дітей, їх художність та повчальність, гуманістичний зміст літературної праці письменника були високо поціновані. Він неодноразово був удостоєний Німецької премії з дитячої та юнацької літератури (1960, 1964). У 1968 році він був нагороджений найавторитетнішою в світі нагородою – Золотою медаллю Г.-Х. Андерсена за внесок у світову літературу для дітей.

Наприкінці 1980-х років Джеймс Крюс серйозно захворів. У 1989 році переніс дві операції на серці, згодом змушений був періодично об-

стежуватися в американських клініках. 2 серпня 1997 року його серце не витримало, письменника не стало. Був похований 27 вересня 1997 року як справжній моряк у Північному морі біля оспіваного в своїх творах острова Гельголанд.

З нагоди 75-річного ювілею 31 травня 2001 року було відкрито вежу Джеймса Крюса у Міжнародній юнацькій бібліотеці в Мюнхені, яка розміщена в замку Блутенбурга. Це своєрідний музей письменника, де відвідувачі можуть ознайомитися з його письменницькою спадщиною. Тут зберігаються начерки, рукописи, перші оригінальні видання, ілюстрації, друкарські відбитки, зокрема верстка книги «Мій прадідусь і я» з багаточисленними авторськими коректурами. Поруч знаходяться щоденники, листування з колегами, друзями, художниками, читачами. У верхній частині вежі розташовано невелику дерев'яну лаву, поряд з якою знаходиться бронзовий портрет письменника. Насолоджуючись чудовим пейзажем за вікном, тут можна одночасно слухати його твори у авторському виконанні.

У 2006 році до 80-річчя від дня народження митця на малій батьківщині Крюса (острів Гельголанд) створено невеликий музей, де зібрано численні матеріали з життя та творчості німецького письменника.

Через 10 років після смерті всесвітньовідомого письменника був створений документальний фільм «Пошук щасливого острова» (2007), що став даниною пам'яті, вшануванням його життя та багатогранної творчості.

У 2013 році на Міжнародній виставці дитячої та юнацької літератури було засновано премію Джеймса Крюса. Премія у розмірі 8 000 євро присуджується за літературну творчість сучасному дитячому німецькому авторові, у разі іноземного лауреата — перекладеному творі німецькою мовою з обов'язковою присутністю творів даного письменника на німецькому книжковому ринку. Нагороджені твори повинні виділятися своїм лінгвістичним блиском, мистецтвом оповіді, оригінальністю, людяністю, а також очевидно близькістю з творчістю Джеймса Крюса. Премія присуджується один раз на два роки. Друга церемонія нагородження відбулася 2 липня 2015 року у Міжнародній юнацькій бібліотеці у Мюнхені. Її лауреатом став англійський письменник, сценарист Френк Коттрелл Бойс.

Усі книги німецького письменника спрямовані «дорослим завтрашнього дня»: книжки-картинки для дошкільників, веселі вірші для молодших школярів, прозові та поетичні переклади різними мовами для середнього шкільного віку, радіоп'єси, лібрето, статті для дитячих журналів та шкільних підручників. Матеріалом для його творів слугували власний досвід життя, ідеї просвітництва, громадська активність. Книги Джеймса Крюса — добрі, світлі дитячі книги, що сповнені фантазій, гумору, пригод, міфів і легенд. Вони допомагають замислитися над тим, якими діти мають вирости, аби світ став кращим. Адже саме в дітях письменник вбачав гарантію порятунку гуманізму.

КНИГИ ТА СТАТТІ

про життя та творчість письменника

Бегак Б. Чудаки, проверенные веками / Б. Бегак // Дети смеются : очерки о юморе в дет. лит. / Б. Бегак. – М., 1979. – С. 165-166.

Короткі відомості про антологію дитячих віршів «Продаж мильних бульбашок» Д. Крюса.

Джеймс Крюс // Зарубежная литература для детей и юношества : в 2 ч. Ч. 2. – М., 1989. – С. 160-162.

Художні особливості творів «Тім Талер, або Проданий сміх», «Мій прадідусь, герої і я».

Джеймс Крюс (р. 1926) // Зарубежная детская литература / сост. И. Чернявская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1982. – С. 311-314.

Стисла характеристика творчості.

Дороже серебра и злата : игровая программа для детей 7-10 лет по сказочной повести Дж. Крюсса «Тим Талер, или Проданный смех» // Книжки, нотки и игрушки для Катюшки и Андрюшки. – 2006. – № 1. – С. 9-14.

Розробка сценарію за твором.

Иванова Э. Джеймс Крюс (1926-1997) / Э. Иванова // Зарубежная детская литература. – 2-е изд., стереотип. – М., 2000. – С. 74-76.

Коротка характеристика творів «Машина, що вмiє говорити», «Тім Талер, або Проданий сміх».

Исаева А. Джеймс Крюс, веселый писатель / А. Исаева // Детская литература, 1973 : сб. ст. – М., 1973. – С. 266-291.

Літературознавчий нарис життя та творчості.

Зиман Л. Джеймс Крюс / Л. Зиман // Зарубежная литература для детей и юношества / Л. Зиман. – М., 2007. – С. 162-168.

Критичний аналіз прозових творів «Тім Талер, або Проданий сміх», «Мій прадідусь, герої і я», «Оповідь про круті яйця».

Качак Т. Джеймс Крюс (1926-1997) / Т. Качак, Л. Круль // Зарубіжна література для дітей / Т. Качак, Л. Круль. – Київ, 2014. – С. 180-183.

Огляд творчості видатного німецького письменника.

Колос А. Дивовижний світ дитинства у повісті Джеймса Крюса «Флорентіна» / А. Колос // Зарубіж. літ. в шк. України. – 2015. – № 10. – С. 55-56.

Розробка уроку позакласного читання за повістю для учнів середнього шкільного віку.

Просекова О. Кто смеется, тот спасен / О. Просекова // Читаем, учимся, играем. – 2007. – № 5. – С. 12-15.

Сценарій бесіди для підлітків за книгою Д. Крюса «Тім Талер, або Проданий сміх».

Стеквашов Є. Джеймс Крюс / Є. Стеквашов // Зарубіжні письменники : енцикл. довід. Т. 1: А-К. – Тернопіль, 2005. – С. 805-807.

Загальна характеристика життєвого та творчого шляху.

Тубельская Г. Крюс Джеймс (1926-1997) / Г. Тубельская // Зарубежные детские писатели : биобиблиогр. справ. Ч. 1 : Сто имен : А-М / Г. Тубельская. – М., 2005. – С. 182-185.

Значення творчості письменника, короткий огляд деяких віршів та прозових творів.

Фройнд В. Темные силы / В. Фройнд // Современная литература для детей и юношества в Федеративной Республике Германия / В. Фройнд. – Вонп, 1990. – С. 43-48.

Критичний аналіз двох фантастичних повістей «Тім Талер, або Проданий сміх» Д. Крюса та «Крабат» О. Пройслера.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Бойчук А. Інтермедіальний компонент тексту Дж. Крюса «Флорентіна» у рецепції дитини [Електронний ресурс] / А. Бойчук // Питання літературознавства. — 2012. — Вип. 85. — С. 145-153. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2012_85_21.

Джеймс Крюс (James Krüss) [Електронний ресурс] : [коротка біографічна довідка, бібліографія творів письменник] // Лабораторія Фантастики : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://fantlab.ru/autor5397>. — Назва з екрана.

Д. Крюс [Електронний ресурс] : письменники-ювіляри 2016 : [життя та творчість] // Тернопільська обласна бібліотека для дітей : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://odb.te.ua/734>. — Назва з екрана.

Малая С. Джеймс Крюс. Маяк на Омарових рифах [Електронний ресурс] / С. Малая // Библиогид : книги и дети : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://bibliogid.ru/podrobno/186-dzhejms-kryus-mayak-na-omarovykh-rifakh>. — Назва з екрана.

Мяэотс О. James Krüss=Джеймс Крюс (1926-1997) [Електронний ресурс] : [із розділу «Центр детской книги Библиотеки иностранной литературы»] / О. Мяэотс // Всероссийская государственная библиотека иностранной литературы им. М. И. Рудомино : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://deti.libfl.ru/writer/kruss>. — Назва з екрана.

Мяэотс О. Джеймсу Крюсу — 80 лет [Електронний ресурс] / О. Мяэотс // Библиотека в школе (Первое сентября). — 2006. — № 10, 16-31 мая. — Вкладка: Остров сокровищ: записки о детской литературе. — 2006. № 5. — С. 27. — Режим доступу: <http://lib.1september.ru/2006/10/ost5.htm>.

Шахова К. Реалістичні фантазії Джеймса Крюса [Електронний ресурс] : [про повість «Тім Талер, або Проданий сміх»] / К. Шахова // AeLib : бібліотека світової літератури : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/shakhova_krus_ua.htm. — Назва з екрана.

ПИСЬМЕННИК ПРО ДИТЯЧЕ ЧИТАННЯ ТА ДИТЯЧУ ЛІТЕРАТУРУ

«Дітям, які ще знаходяться на зорі свого життя, слід показати, що в світі є хорошим, а що поганим, злим або добрим. Вони змалечку повинні бути направлені на шлях реальної дійсності, щоб пізніше самостійно йти в правильному напрямку».

«Стихи — не конфеты. Стихи — это пицца. В трудные времена они могут оказаться железным запасом».

«Я вважаю, що в дитячих книгах педагогічна сторона повинна витікати із самої фабули та ситуації, з певної наперед непередбаченої, майже неумисної необхідності. Той, хто працює не так, а намагається зліпити якусь історію, беручи за її стрижень ту чи іншу педагогічну тезу, має бути воістину генієм, щоб, незважаючи на це, написати хорошу книгу, має бути оповідачем такої сили таланту, щоб радість словесної творчості пересилила в ньому педагога».

«Объективный мир должен быть окрашен для ребенка столь субъективно, чтобы из понятий получились образы».

«Дитячі книги, як ліхтарі на шляхах життя. Де і що вони освітлюють, може визначити світогляд читача».

«... в книжке-картинке все должно быть приведено в соответствие, чтобы возникло некое единство, некий единый мир книжки-картинки. Искусство книжки-картинки заключается в том, что рисунки соответствуют тексту, манера иллюстрации – теме, выбранная форма изложения – содержанию, даже формат и шрифт должны соответствовать всему этому. И, наконец..., фантазии, силе воображения маленького читателя должны предъявляться соразмерные ей, а не чрезмерные требования. Выполнить все это не так-то легко».

«Если я иной раз знаю чуть больше, чем мои более юные читатели, я не стану преподносить им мудрость с кафедры, а попробую дать им возможность принять участие в моем открытии. Кто подает им с кафедры готовые истины, заставляет их скучать. Кто подает пример, как делать открытие и в течение повествования дает им возможность шаг за шагом

идти к этому открытию, тот делает их соучастниками самых волнующих переживаний человечества – переживаний духа, мысли и чувства».

«... я хочу охранить детскую литературу от людей, которые хотят отнять у детей и их писателей право на фантазию!»

«Той, хто пише для дітей, пише для самої відкритої, самої широкої, самої допитливої, самої не доктринерської частини людства. Але він пише одночасно – і в цьому особлива привабливість – для дорослих завтрашнього дня».

ВИСЛОВИ ПРО ПИСЬМЕННИКА

«Когда мы встретились впервые, Джеймсу Крюсу было двадцать три года... Он явился ко мне в кожаных шортах и красном свитере, он приехал из Гамбурга. Без гроша в кармане, но с головой, полной планов. Это было в 1949 году... В этот день я узнал, что на ниве немецкой детской литературы появился новый талант, и я не стал держать про себя это открытие... С тех пор прошло 12 лет, и из молодого человека в красном свитере вышел, говоря без околичностей, один из самых любимых и самых уважаемых детских писателей... Он хороший детский писатель, потому что он хороший писатель. Это очень важный момент. Хорошие детские писатели – это хорошие детские писатели. К сожалению, части этого уравнения нельзя поменять местами. Если бы каждый хороший писатель был и хорошим писателем, бедным детям не было бы спасения от хороших книг. Дело обстоит далеко не так. Поскольку хороший детский писатель, кроме того, что он должен быть хорошим писателем, должен быть и оставаться еще чем-то совсем другим: ребенком, пожизненным ребенком».

*(Е. Кестнер,
німецький письменник)*

«Усе, що пише Крюс, має, сказати б, подвійне дно. Воно цікаве й повчальне для дітей і не менш повчальне для їхніх батьків. Тонка іронія, яка проймає більшість його творів, прихована усмішка мудрого письменника над дитячою наївністю, такою привабливою і такою беззахисною, жвава оповідь з постійними крутими поворотами, неочікуваними випадками й ситуаціями – усе це читач зустрине на сторінках книжок цього німецького прозаїка і поета, який справедливо вважається гідним продовжувачем справи своїх славетних земляків Ернста Теодо-

ра Амадея Гофмана, Вільгельма Гауфа і видатного данського казкаря Ганса Крістіана Андерсена».

(К. Шахова, український літературознавець, педагог)

«Крюс – письменник післявоєнного покоління. Він ненавидить війну, і пафос його творчості – надія. Надія на відродження та торжество гуманістичних цінностей».

«Джеймс Крюс – борець. Він вступив в нелегкий відкритий бій з багатовіковою психологічною та моральною традицією у свідомості нового покоління Німеччини... Він прославляє в своїх книгах героїзм опору насильству, хибним традиціям, забобонам. Він оголосив відкритий бій жорстокості, байдужості... – всім тим споконвічним рисам німецького «виховання», які не раз висміювала німецька сатира».

(О. Ісаєва, російський літературознавець, перекладач)

ТИТУЛИ, НАГОРОДЖЕННЯ Д. КРЮСА

1960 — Німецька премія з дитячої та юнацької літератури

1964 — Німецька премія з дитячої та юнацької літератури

1968 — Почесне громадянство Гільхінга

1968 — Премія імені Ганса Християна Андерсена

1973 — Премія «Золота Європа»

1986 — Почесне громадянство Гельгольанда

1988 — Літературна премія Марбурзького університету

1996 — Гран-прі Німецької Академії дитячої літератури

ОСНОВНІ ТВОРИ ПИСЬМЕННИКА,

що перекладалися українською та російською мовами

Повість «Маяк на омарових рифах»

Повість «Мій прадідусь і я»

Повість «Мій прадідусь, герої і я»

Оповідання «Коли я був королем»

Повість «Флорентіна»

Повість «Тім Талер, або Проданий сміх»

Оповідання «Машина, що вміє говорити»

Казка «Казка про короля і блоху»

ЕКРАНІЗАЦІЇ ПОВІСТІ

«Тім Талер, або Проданий сміх»

«ТИМ ТАЛЛЕР, ИЛИ ПРОДАННЫЙ СМЕХ».

Телевізійний фільм-спектакль.

Режисер Г. Селянін, сценарист Є. Гвоздев.

Санкт-Петербург, 1970.

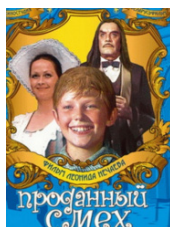

«ТИМ ТАЛЕР».

Серіал, 13 серій.

Режисер З. Ротемунд, сценаристи Юстас та Петер Пфауе.

Німеччина, 1979-1980.

«ПРОДАННЫЙ СМЕХ».

Музичний телефільм, у 2-х серіях.

Режисер Л. Нечаев, сценарист І. Веткіна.

Беларусьфільм, 1981.

«ТИМ ТАЛЕР».

Мультиплікаційний фільм, 26 серій.

Режисер Г. Глауерт. Німеччина, 2002.

«ТИМ ТАЛЕР».

Серіал, пост-продакшн.

Режисер А. Дрезен, сценарист А. Адольф.

Німеччина, Constantin Film, 2016.

ВІКТОРИНА ПРО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ

ДЖЕЙМСА КРЮСА

1. Назвіть повне ім'я письменника.
(Джеймс Якоб Хайнріх Крюс).
2. Де і коли народився Д. Крюс?
(острів Гельголанд, 31 травня 1926 року).
3. Куди переїхала сім'я Крюсів у 1941 році?
(м. Куксхафен).
4. Ким мріяв стати Джеймс?
(учителем початкових класів).
5. Назва періодичного видання, яке видавав письменник у Мюнхені.
(журнал «Гельголанд»).
6. Назвіть ім'я німецького письменника, літературного наставника Д. Крюса.
(Е. Кестнер).
7. Коли письменник отримав Золоту медаль Г.-Х. Андерсена?
(1968 р.).
8. Де проживав письменник з 1966 року?
(о. Гран-Канарія, Канарські острови, Іспанія).
9. Найпопулярніший твір письменника, за яким знято декілька фільмів.
(фантастична повість «Тім Талер, або Проданий сміх»).
10. Де і коли була відкрита вежа літературної спадщини Джеймса Крюса?
(31 травня 2001 р., Міжнародна юнацька бібліотека у Мюнхені).
11. Коли засновано літературну премію Джеймса Крюса?
(2013 р.).

ГРА В РИМИ

Як угледять чайку діти
Ну стрибати, ну радіти!
А рибинки – навпаки –
Так і порснуть

*(навтіки, Пісенька про чайок,
«Мій прадідусь, герої і я»)*

Я до жовтого трамваю
приворожена навік.
Водія там добре знаю –
що за славний....!

*(чоловік,
Пісня про трамвай,
«Флорентіна»)*

Щука хитра, бач, яка –
не клює на черв'яка.
Юнга – хлопець хоч куди,
не посидить без води.
Я абетці бачу край,
тож берися і....

*(читай,
Пісня про абетку, «Флорентіна»)*

Цвіте десь вишня навесні
під хатою у гаї,
така гарнесенька мені,
коли я ...

*(уявляю,
Пісня дівчинки-городянки
про вишню, «Флорентіна»)*

На світі жив один чаклун –
Корі, Кора, Корілло.
Він у чорнильниці сидів
І чаклував з

*(чорнилом,
Чорнильний чаклун, «Мій прадідусь і я»)*

Перо ж виводило у ту
Хвили, хвала, хвилину
Такі примирливі слова:
«Ти молодець, мій ...!»

*(сину, Чорнильний чаклун,
«Мій прадідусь і я»)*

П'ять по вісім буде сорок,
Ми зуміли дуже скоро
Нашу пісеньку знайти.
Шість по вісім – сорок вісім,
Вдвох ідімо лугом, ...

*(лісом,
Пісенька стоножича Томаса, «Мій
прадідусь і я»)*

Така гарненька хатка
В малого мишенятка,
Стоїть вона на полі,
Де паші є,

(доволі, «Мій прадідусь і я»)

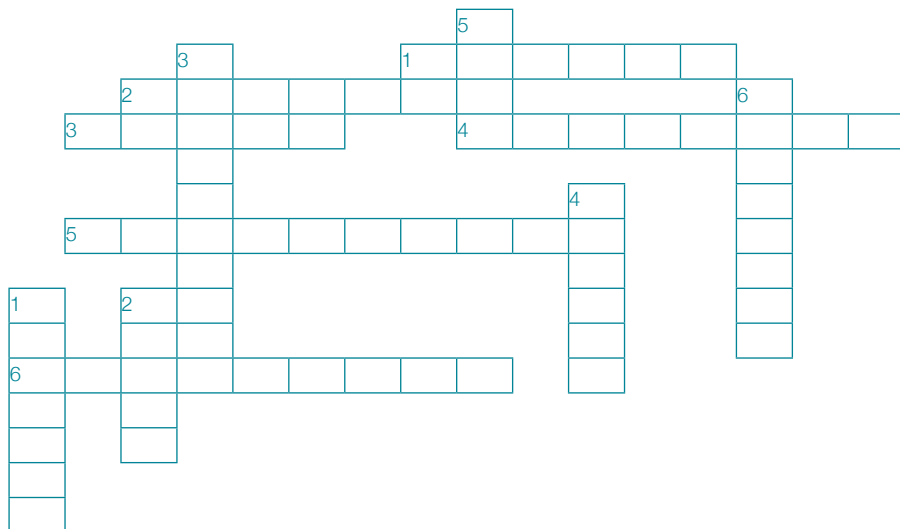
Вам річ моя, мов по стіні горох.
Ходім лишень до королівни вдвох.
Як ви насмішите її, то вам
Я королівство все своє ...!

*(віддам, віршована розмова
між королем і волоцюгою,
«Тім Талер, або Проданий сміх»)*

Ну що ж, забились! Але ж хто не знає,
Що сміх людей від звірів відрізняє!
Адже з того людина й пізнається,
Що в слухну мить вона

*(сміється ,
віршована розмова
між королем і волоцюгою,
«Тім Талер, або Проданий сміх»)*

КРОСВОРД

По горизонталі:

1. Назвіть одне із літературних псевдонімів Джеймса Крюса.
2. Прізвище відомого німецького письменника, який був літературним вчителем Джеймса Крюса.
3. Прізвище головного героя із фантастичної повісті про проданий сміх.
4. Одна із героїнь твору «Щасливі острови по той бік вітру», що викладала у школі дерев.
5. Ім'я головної героїні із однойменної повісті письменника.
6. Один із головних героїв повістей «Мій прадідусь і я», «Мій прадідусь, герої і я».

По вертикалі:

1. Країна, у якій проживав письменник з 1966 року.
2. Ім'я восьмирічного фантазера з оповідання «Коли я був королем».
3. Назва острова, де пройшли дитячі роки Д. Крюса.
4. Ім'я хлопчика-винахідника з оповідання «Машина, що вмів говорити».
5. Ім'я барона з фантастичної повісті «Тім Талер, або Проданий сміх».
6. Ім'я головного героя із першої книжки-картинки письменника.

Відповіді на кросворд

По горизонталі:	По вертикалі:
1. Полдер	1. Іспанія
2. Кестнер	2. Клаус
3. Талер	3. Гельголанд
4. Черепаха	4. Мартін
5. Флорентіна	5. Торч
6. Прадідусь	6. Хазелман

ПИСЬМЕННИК, ЩО ДАРУЄ СМІХ
(до 90-річчя від дня народження німецького
дитячого письменника Джеймса Крюса)

Матеріал підготували: В.І. Олійник, Л.М. Ільченко
Літературний редактор: О.А. Кадькаленко
Комп'ютерна верстка Ярчак Н. В.
Підписано до друку 31 березня 2016 р.
Зам. № 8. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач
НБУ для дітей
вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua

НБУ для дітей

вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190

Тел/факс. 400-65-87, тел.: 400-05-01, 400-70-91

<http://www.chl.kiev.ua>

mail: library@chl.kiev.ua